

QR-kod
maqolaning DOI
sahifasini
ochadi

Abdusalomova Sevara
Raxmonqulovna. O'zbekiston fuqaro
aviatsiyasi va transport tizimida xotin-
qizlarning o'rni va qo'shgan hissasi
(1991–2025-yillar) // «O'zbekiston
olima ayollarining mamlakat
taraqqiyotiga qo'shayotgan hissasi»
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy
konferensiya materiallari (Nukus, 2026-
yil 9–10-oktyabr). – Nukus, 2026. –
B. 170–173. – DOI: [https://doi.org/
10.66073/ReFocus-Conf/0910028](https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/0910028)

«O'zbekiston olim ayollarining
mamlakat taraqqiyotiga
qo'shayotgan hissasi»

XALQARO ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA
NUKUS, 9–10-OKTYABR 2026

UDK: 94(575.1):656.7-055.2

O'ZBEKISTON FUQARO AVIATSIYASI VA TRANSPORT TIZIMIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI VA QO'SHGAN HISSASI (1991–2025-YILLAR)

Abdusalomova Sevara Raxmonqulovna

Tarix fani o'qituvchisi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti,

Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası

e-mail: boryav387@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada 1991–2025-yillarda O'zbekiston fuqaro aviatsiyasi va transport tizimida xotin-qizlar ishtirokining tarixiy, huquqiy va kasbiy jihatlari tahlil qilingan. Gender tenglikni ta'minlashga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar, aviakompaniyalarda kadrlar tayyorlash amaliyoti hamda ICAO, IATA va ILO ma'lumotlari asosida soha kadrlar tarkibidagi kasbiy tafovutlar aniqlangan: bort kuzatuvchilar safiga ayollar faol jalb etilayotgan bo'lsa-da, uchuvchilar orasida ularning ulushi hali ham juda past. Maqolada soha bo'yicha gender kesimidagi ochiq statistikani shakllantirish zarurligi asoslangan.

Kalit so'zlar: fuqaro aviatsiyasi, transport, xotin-qizlar, gender tenglik, kasbiy segregatsiya, kadrlar tayyorlash, "O'zbekiston havo yo'llari".

Fuqaro aviatsiyasi mamlakatning xalqaro transport koridorlariga integratsiyasi, turizm va tashqi iqtisodiy aloqalar rivojida strategik ahamiyatga ega tarmoqdir. Mustaqillik yillarida bu tarmoq milliy asosda qayta tashkil etildi: "O'zbekiston havo yo'llari" milliy aviakompaniyasi 1992-yil 28-yanvarda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoniga binoan tashkil etilgan [1]. Fuqaro aviatsiyasining vujudga kelish tarixi A. Maxkamov maqolasida yoritilgan [2], mustaqillik yillarining umumiy tarixi esa Sh. Uljaeva o'quv qo'llanmasida bayon etilgan [3]. "Yangi O'zbekiston strategiyasi" [4] va Barqaror rivojlanish maqsadlari [5] xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirish va gender tenglikni ta'minlash vazifalarini o'z ichiga oladi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, aviatsiyada kasbiy ajralish jahon miqyosida yaqqol ko'rinadi. ICAOning 2021-yil ma'lumotlariga ko'ra, jahonda aviatsiya litsenziyalari xodimlarining taxminan 5,1 foizini, uchuvchilarning esa 4,7 foizini ayollar tashkil etgan [6]. Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) tadqiqotida ham fuqaro aviatsiyasining bir qator kasblarida gender tafovutlari saqlanib qolayotgani qayd etilgan [7]. Bizga ma'lum manbalarda mahalliy gender siyosati asosan huquqiy, ijtimoiy va tadbirkorlik jihatidan yoritilgan, fuqaro aviatsiyasi misolida esa xotin-qizlar ishtirokining tarixiy tahlili yetarli emas.

Tadqiqotning maqsadi – 1991–2025-yillarda O'zbekiston fuqaro aviatsiyasi va transport tizimida xotin-qizlar ishtirokining huquqiy asoslari va kasbiy tarkibini ilmiy-tarixiy jihatdan baholash. Vazifalar: - transport va aviatsiya sohasida ayollar faoliyatining

boshlang'ich davrini yoritish; - gender tenglikni ta'minlovchi huquqiy asoslarni tahlil qilish; - kasbiy tarkibdagi hozirgi holatni xalqaro ko'rsatkichlar bilan solishtirish; - amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotda tarixiylik, tizimlilik va qiyosiylik tamoyillariga tayanildi. Qo'llanilgan uslublar: tarixiy-qiyosiy tahlil, normativ-huquqiy hujjatlar tahlili, kontent-tahlil (aviakompaniya e'lonlari va matbuot materiallari) hamda xalqaro statistik ma'lumotlar bilan solishtirma tahlil. Manba bazasini O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari, "O'zbekiston havo yo'llari" aviakompaniyasining rasmiy e'lonlari, ommaviy axborot vositalari materiallari hamda ICAO, IATA va ILO hisobotlari tashkil etdi. Tadqiqotning cheklovi: aviatsiya xodimlarining gender kesimidagi rasmiy statistikasi ochiq manbalarda aniqlanmadi, shu sababli xulosalar mavjud hujjatlar va nashr etilgan ma'lumotlarga asoslanadi.

Boshlang'ich davr (1991-yilgacha). O'zbekistonda havo qatnovi tarixi XX asr boshlariga borib taqaladi: Toshkent aeroportidan 1924-yilda birinchi havo kemasi uchirilgan va Toshkent–Pishpek–Olmaota yo'nalishida yo'lovchilar tashilgan [8]. Transport sohasida ayollarning kasbiy yo'li ham shu davrda boshlandi: masalan, Bashorat Mirboboyeva 1937-yildan mashinist bo'lib ishlay boshlagan va O'zbekistonda bu kasbni egallagan birinchi ayol bo'lgan [9]. Bu davrda ayollar mehnati asosan aloqa, dispetcherlik, xizmat ko'rsatish va muhandislik-texnik yo'nalishlarda qo'llangan deb baholanadi; aviatsiya tarmog'i bo'yicha gender kesimidagi arxiv ma'lumotlari esa alohida o'rganilishi lozim.

Mustaqillik yillarida institutsional shakllanish (1991–2018). 1992-yil 28-yanvarda milliy aviakompaniyaning tashkil etilishi [1] sohada mustaqil kadrlar siyosatiga ehtiyojni keltirib chiqardi. Hozirgi kunda aviatsiya mutaxassislarini tayyorlash tizimida Toshkent davlat transport universitetining "Aviatsiya transporti muhandisligi" fakulteti muhim o'rin tutadi; unda aviatsiya injiniringi, radioelektron qurilmalar va tizimlar (aviatsiya transporti) kabi ta'lim yo'nalishlari mavjud [10].

Huquqiy asoslarning mustahkamlanishi (2019–2025). 2019-yil 7-martdagi PQ-4235-son Prezident qarori xotin-qizlarning mehnat huquqlari kafolatlarini kuchaytirishga qaratildi [11]. 2019-yil 2-sentabrda O'RQ-562-son "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonun milliy qonunchilikda ilk bor "gender" tushunchasiga ta'rif berdi hamda siyosat, iqtisodiyot, huquq, madaniyat, ta'lim va ilm-fan sohalarida teng huquq va imkoniyatlarni kafolatlad [12]. Bu hujjatlar tarmoq darajasida, jumladan transport va aviatsiyada, kamsitishsiz yollash va kasbiy o'sish uchun umumiy huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy kasbiy tarkib: bort kuzatuvchilardan uchuvchilargacha. "O'zbekiston havo yo'llari" 2023-yil aprelida o'quv markazi bazasida bort kuzatuvchi kasbini egallash uchun boshlang'ich tayyorgarlikni faqat qizlar uchun e'lon qildi; o'qish xarajatlari aviakompaniya tomonidan qoplanishi belgilandi [13]. Uchuvchilar safida esa vaziyat boshqacha: Toshkentdagi "Centrum Air" aviakompaniyasi 2025-yil 23-sentabrda o'z jamoasiga ilk ayol uchuvchini – "Aeroflot" sobiq bort kuzatuvchisi, Sankt-Peterburglik 37 yoshli Syusan Mamedovani qabul qilganini ma'lum qildi [14]. U Airbus A320 va A321 samolyotlarida ikkinchi uchuvchi sifatida uchadi va o'z so'zlariga ko'ra,

kompaniyadagi yagona ayol uchuvchi bo'lib, O'zbekistonda bu kasbdagi ayollar soni hali juda kam [14]. Intervyu rasmiy statistikani almashtira olmaydi, biroq u ICAO va IATA tasvirlagan global manzaraga mos keladi: bort kuzatuvchilar orasida ayollar ko'p, uchuvchilar orasida esa kam [6].

Xulosa va tahlil quyidagilarni ko'rsatdi: birinchidan, xotin-qizlarning transport tizimidagi kasbiy faoliyati O'zbekistonda XX asrning 30-yillaridan kuzatilgan; ikkinchidan, gender tenglikning huquqiy asoslari 2019-yilda O'RQ-562-son Qonun va PQ-4235-son qaror bilan mustahkamlandi; uchinchi, fuqaro aviatsiyasida kasbiy segregatsiya saqlanib qolmoqda – bort kuzatuvchilar safiga ayollar jalb etilmoqda, uchuvchilik esa deyarli erkaklar kasbi bo'lib qolmoqda; to'rtinchidan, sohada gender kesimidagi ochiq statistika yo'qligi tadqiqotni cheklaydi.

Tavsiyalar: - tarmoq boshqaruv organlari va aviakompaniyalar xodimlar tarkibini kasblar (uchuvchi, bort kuzatuvchi, aviatexnik, dispetcher, rahbar) va jins kesimida davriy e'lon qilishi; - oliy ta'lim muassasalari va aviakompaniyalarning o'quv markazlari hamkorligida qizlarni uchuvchilik va aviatexnika kasblariga yo'naltirish dasturlarini joriy etish; - IATAning "25by2025" tashabbusi – kam vakil etilgan lavozimlarda ayollar ulushini oshirish tajribasini o'rganish [6]; - arxiv hujjatlari va og'zaki tarix (oral history) usullari yordamida sohada mehnat qilgan ayollar, jumladan olima ayollar faoliyatini tizimli o'rganish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston havo yo'llari // Vikipediya. – URL: https://uz.wikipedia.org/wiki/O%CA%BBzbekiston_havo_yo%CA%BBllari (murojaat sanasi: 06.10.2026).
2. Maxkamov A. O'zbekiston fuqarolik aviatsiyasi vujudga kelishi tarixidan // Vodiynoma. – 2024.
3. Uljaeva Sh. O'zbekistonning eng yangi tarixi. O'quv qo'llanma. – Toshkent, 2023.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasining 2030-yilgacha mo'ljallangan Barqaror rivojlanish maqsadlari. – T.: "Uzbekistan", 2022.
6. IATA. Gender in Aviation: Celebrating progress while looking to the future. – URL: <https://www.iata.org/contentassets/cd7f1170cbf447c7824f63e8d138e5d0/gender-in-aviation-final.pdf>
7. Seligson D. Women and aviation: Quality jobs, attraction and retention. ILO Working Paper 117. – Geneva: ILO, 2024.
8. Toshkent xalqaro aeroporti // Vikipediya. – URL: https://uz.wikipedia.org/wiki/Toshkent_xalqaro_aeroporti (murojaat sanasi: 06.10.2026).
9. O'zbekiston tarixidagi ilk kashshof ayollar // Gazeta.uz. – 2023-yil 8-mart. – URL: <https://www.gazeta.uz/oz/2023/03/08/they-were-the-first/>
10. Toshkent davlat transport universiteti: fakultetlar va ta'lim yo'nalishlari // Oliygo.uz. – URL: <https://oliygo.uz/oliygo.uz/toshkent-avtomobil-yo'llarini-loyihalash-qurish-va-ekspluatatsiyasi-instituti/2025>
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 7-martdagi PQ-4235-son qarori.
12. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi O'RQ-562-son "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni. – URL: <https://lex.uz/ru/docs/-4494849>

13. Uzbekistan Airways announces recruitment of flight attendants with free training // Airline Suppliers. – 13.04.2023. – URL: <https://www.airline-suppliers.com/uzbekistan-airways-announces-recruitment-of-flight-attendants-with-free-training/>

14. “Aviatsiyada jins emas, kasbiy mahorat muhim”. Centrum Air uchuvchisi Syusan Mamedova hikoyasi // Gazeta.uz. – 2025-yil 1-dekabr. – URL: <https://www.gazeta.uz/oz/2025/12/01/female-pilot/>